

Andere antropologen uit de literatuurlijst van Zwier hebben hun ervaringen op een zakelijke wijze beschreven, zonder veel ophef en drama (bijv. Bleek in *Achter de Coulis-sen*). En weer andere etnografen gaan in het geheel niet in op hun entree-in-het-veld-ervaringen. Is er dan sprake van 'verdringing' of was deze ervaring zo onbeduidend dat zij geen speciale vermelding verdiende? Het zijn gegevens waar Zwier kennelijk geen raad mee weet. Hij legt tenminste in dit en in andere hoofdstukken geen interesse aan de dag voor de sterk uiteenlopende ervaringen van zijn vakgenoten. Hij wil de entree-in-het-veld als een dramatische, angstaanjagende gebeurtenis voorstellen en de ervaringen van Firth, Homberg en talloze anderen passen niet in het sjabloon dat Zwier heeft klaarliggen. Deze sjabloon benadering treft men ook elders in het boek, maar er is niet altijd voldoende materiaal dat zich leent voor de a priori's van Zwier. Daarom moet hij steeds zijn toevlucht nemen tot het werk van Chagnon, maar de agressieve Yanomamò zijn in het geheel niet representatief voor de samenlevingen in dat deel van Zuid-Amerika, laat staan voor die elders in de wereld. Zo berust het hoofdstuk met de pretentieuze titel 'Modellen van aanpassing' in heel sterke mate op Chagnon en verder op de Ik van Turnbull en de Siriono van Holmberg. Maar de laatste twee maatschappijen verkeerden op het moment van onderzoek in een staat van ontredde (zoals de betrokken etnografen ook hebben benadrukt) en dit beïnvloedt natuurlijk de aanpassingsproblemen van de onderzoekers. Het resultaat is echter dat ook dit hoofdstuk een zeer dramatisch karakter heeft gekregen. Zwiervers keuze van samenlevingen die men op de aardbol kan vinden, is zeer beperkt. Zo ontbreken de meer complexe, gestratificeerde samenlevingen grotendeels. Er is weliswaar een hoofdstuk gewijd aan het onderzoek in de eigen samenleving ('Veldwerk in de achtertuin'), maar daarin worden voornamelijk weinig terzake doende opmerkingen gemaakt over *Binnenstebuiten en ondersteboven* van Bovenkerk en Brunt. Over de 'confrontatie van de etnograaf met de eigen samenleving en met zichzelf', om de woordkeuze van Zwier even aan te houden, verneemt de lezer niets, wat erg vreemd is, want Brunt heeft daar enkele boeiende artikelen over geschreven. De weinig geëxpliciteerde, zeer selectieve keuze van citaten heeft ertoe geleid dat dit boek geen etnografie van de veldwerkervaringen van de gemeenschap der etnografen is geworden. Maar dat kan ook eigenlijk niet. Degene die de journalistieke formule van de achterpagina van NRC/Handelsblad onderschrijft heeft niet gekozen voor de etnografie, maar voor de mythografie.

H. Tromp

Michael R. Zimmerman: *Foundations of medical anthropology*. Philadelphia, etc. W. B. Saunders Company, 1980.

De medische antropologie heeft dringend behoefte aan een studie die haar historische wortels blootlegt en haar diverse theoretische uitgangspunten en verworvenheden op een rijtje zet. Afgezien van enkele bescheiden artikelen heeft nog niemand zich aan dat karwei gewaagd. Geen wonder dus dat de titel van dit boek mij als muziek in de oren klonk. Ik vermoedde nog niets. De eerste argwaan kwam toen ik op het titelblad de ondertitel las: 'Anatomy, physiology, biochemistry, pathology in cultural context'. De verbijstering kwam toen ik het boek doorbladerde.

Het boek is niets anders dan een inleiding in de anatomie, fysiologie en pathologie, bedoeld voor antropologen die zich om een of andere reden tevens met problemen van

medische aard bezighouden. Het woordje *de* hier boven is cursief gedrukt om aan te geven dat er voor de auteur maar één anatomie, fysiologie en pathologie bestaat, nl. de 'onze', de 'wetenschappelijke'. Voorwaar een vreemde stellingname voor iemand die een 'medisch antropologisch' boek schrijft.

Het is mij een raadsel waarom de lading van dit boek zo een misleidende vlag heeft meegekregen. Wat de titel betreft, het woord 'medical anthropology' komt slechts één keer in het boek voor (in het voorwoord) en met 'foundations' worden blijkbaar de anatomie en pathologie bedoeld! Er wordt in het hele boek niet gerept over andere geneeswijzen dan (nogmaals) onze 'wetenschappelijke'. Wie het boek niet zelf kan inzien in de winkel (en wie deze recensie niet leest) trapt er beslist in, vandaar de waarschuwendende toon van deze recensie.

Wat bevat het boek dan wel? Daarover kunnen we kort zijn. De eerste drie hoofdstukken (ongeveer 50 blz.) geven een algemene behandeling van de menselijke anatomie, fysiologie-biochemie, en pathologie. De overige 9 hoofdstukken behandelen deze drie onderwerpen voor de verschillende organische systemen, hart en bloedvaten, spijsverteringsstelsel, enz. Ook de toevoeging van de ondertitel '... in cultural context' is overtrokken, al is het wel waar dat dit pathologie boek relatief meer aandacht aan ekologische en culturele factoren besteedt dan de gemiddelde inleiding in de pathologie. Overigens is dit niet zo zeer een verdienste van dit boek maar een tekortkoming van de medische handboeken. Zoals Dubos zegt: 'The chief trouble with today's scientific medicine is that it is too one-sided and, therefore, not scientific enough'. Ook bespreekt de auteur enkele zg. 'culture specific diseases' en andere niet-westerse ziektes die men vergeefs in de gewone handboeken zal zoeken. Verder besteedt hij meer dan gewone aandacht aan paleopathologie, een onderwerp waar hij, blijkens de bibliografie, zelf nogal mee bezig is. Ook het feit, dat hij een – uiterst beknopt – beeld schetst van de geschiedenis van de anatomische en pathologische wetenschap, is misschien aantrekkelijk voor antropologen.

Voor de rest moet ik echter zeggen dat het boek me niet erg geschikt lijkt voor de 'leken' die de meeste medisch-antropologen zijn. Het zegt te weinig over te veel onderwerpen. Het boek is eerder een eenvoudig naslagwerk voor hen die reeds enige medische kennis hebben. Het wachten blijft op de echte 'Foundations of medical anthropology'.

S. van der Geest.

H. P. M. Adriaansens en A. C. Zijderfeld: *Vrijwillig initiatief en de verzorgingsstaat. Cultuursociologische analyse van een beleidsprobleem*. Deventer, Van Loghum Slaterus 1981, 172 blz.

Adriaansens en Zijderfeld hebben met dit boekje – een bundeling van op elkaar aansluitende essays, waarvan de auteurs elk enkele voor hun rekening hebben genomen – een bijzondere bijdrage willen leveren aan het actuele debat over de verzorgingsstaat: een die niet bij de actualiteit blijft staan en die zich niet blind staart op beleidsproblemen. Met de door hen voorgestane cultuursociologische benadering proberen de schrijvers de huidige problemen in een breder dan gebruikelijk kader te plaatsen en er zo een verderreikend inzicht in te verschaffen.

Zijn ze daarin geslaagd? De belangrijkste les die men uit deze essays zou kunnen trekken is, dat de verzorgingsstaat diverse kwalijk te noemen consequenties heeft. Zo brengt een ineenstorting van het 'maatschappelijk tussengebied', het gebied tussen de privésfeer en de centrale staat, met zich mee, en zet daarmee een domper op het